

تلنگری به حافظه شهر و معماری

مهرداد بهمنی

۱۴ مرداد همیشه تلنگری به حافظه تاریخی است. گروهی آن را طلوع عصر جدید خواندند، گروهی آن را حاصل نفوذ تدریجی غرب و تضعیف رابطه دربار با جامعه از طریق شکل‌گیری طبقه متوسط اعم از سنتی و منورالفکر، گروهی به توطئه انگلیسی‌ها و گروهی به گذار از فتوالمجلس به سرمایه‌داری دولتی.

اما همه می‌پذیرند که نقطه عطفی در گذر از حاکمیت سنتی به حاکمیت مدرن بود و تعریفی جدید از گردهم جمع شدن در غالب نهاد پارلمان/مجلس؛ شروعی بر مباحث اساسی حقوق اساسی و مدنی شهروندی و یا موضوع‌های اختلاف برانگیز ایرانی و اسلامیت و ...

در حوزه مباحث معماری و شهرسازی مکان این واقعه، خود نوعی موزه فرهنگی است. بنایی که روزگاری خانه سپهسالار بود، بعد روضه خانه زنان دربار، کالسکه خانه، کتابخانه، روزگاری در اواخر پهلوی دوم متروکه و در اوایل انقلاب کمیته انقلابی، تعاونی، انبار و... پس از آتش سوزی برای موزه مشروطیت، تشریفات و نمایشگاه و... طراحی شد و بعدها در عمل به بخش موزه و تشریفات تبدیل شد.

ساختمانی که نماهای به کار رفته در آن، موزه جریانات فرهنگی دوران است. ستون‌های تخت جمشید و باستان گرایی در نمای شمالی، ستون‌های تقلیدی از مجلس فرانسه در جنوب، قوس‌ها و کاشی‌کاری‌های اسلامی، گچبری‌ها، چدن‌کاری و ... اروپایی تا اسلیمی‌های ایرانی، از مقرنس‌های آئینه کاری تا لوستره‌های چک و روسی و ونیزی و فرانسوی... انگار هر دولت‌مردی در هر دوره‌ای، به صلاحدید خود و سلیقه وقت چیزی بر آن افزوده و یادگاری گذاشته و رفته است.

بهارستان جزئی از حافظه تاریخی یا هویت شهر تهران است. بخشی از ساختار تاریخی فرهنگی شهر تهران که بالاخره روزی حلقه‌های تاریخی آن ضخیم‌تر و پررنگ‌تر خواهد شد و بر گسیختگی‌هایش غلبه خواهد کرد. از ارگ تا توپخانه و میدان مشق و بهارستان... تا امامزاده صالح و دربند.

به راستی باید به درایت کسانی که مانع شدند بنای مجموعهٔ مجلس از بهارستان به مکان‌هایی مانند دانشکدهٔ افسری یا تپه‌های عباس آباد و... انتقال یابد، ارج نهاد. هرچند بسیاری بر سر معماری بناهای جدید، این قلت‌هایی دارند؛ اما انتخاب و جانمایی سایت به ویژه با طرح جامعی که آن موقع تهیه شد (پیاده کردن میدان بهارستان از پل چوبی تا سرچشمه، احیا باغ نظامیه در جنوب بهارستان تا سرچشمه، احیا باغ نگارستان که بخشی از آن به همت دانشگاه تهران انجام شد) یک انتخاب راهبردی بود. ایدهٔ شفافیت در حفاظت اطراف مجموعه که در عین عملکرد مانع شکایت از جدایی‌ها می‌شد، ایدهٔ احیای محورهای تاریخی باغ بهارستان و ارتباط درون و بیرون هرچند بعدها به همت صفحات ایرانیست مخدوش شد اما بر تداوم تاریخی پای می‌فشرد. ۱۴ مرداد برای منِ معمار هم تلنگری به حافظه تاریخی است.